

Nieuwstraat (Harelbeke, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2017H105

16/08/2017

ARCHEOLOGIENOTA

BUREAUONDERZOEK (FASE 0)

DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Bart Bot, Clara Thys, Aaron Willaert, Joren De Tollenaere
Wetenschappelijke begeleiding: /

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Bart Bot OE/ERK/Archeoloog/2016/00114

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2017

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudstafel

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek	3
1.1 Beschrijvend gedeelte	3
1.1.1 Administratieve gegevens	3
1.2 Onderzoeksopdracht	6
1.2.1 Onderzoekskader	6
1.2.2 Juridische context	6
1.2.3 Randvoorwaarden	6
1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein	6
1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief	7
1.2.5.1 <i>Huidige toestand</i>	7
1.2.5.2 <i>Geplande werken</i>	8
1.2.5.3 <i>Impactbepaling van de werken</i>	9
1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie	11
1.2.6.1 <i>Methode</i>	11
1.2.6.2 <i>Fysisch geografische situatie</i>	11
1.2.6.3 <i>Bekende archeologische vindplaatsen</i>	11
1.2.6.4 <i>Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader</i>	11
1.2.6.5 <i>Verstoringshistoriek</i>	12
1.2.6.6 <i>Algemene wetenschappelijke advisering en advies van specialisten</i>	12
1.3 Assessmentrapport	13
1.3.1 Ruimtelijke situering	13
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens	13
1.3.2.1 <i>Geologie</i>	13
1.3.2.1.1 <i>Tertiair</i>	13
1.3.2.1.2 <i>Quartair</i>	14
1.3.2.2 <i>Bodem</i>	15
1.3.2.2.1 <i>Bodemtypes</i>	15
1.3.2.2.2 <i>Bodemerosie</i>	16
1.3.2.2.3 <i>Bodemgebruik</i>	17
1.3.2.3 <i>Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop</i>	18
1.3.3 Gekende archeologische waarden	20
1.3.3.1 <i>Historisch en cartografisch onderzoek</i>	20
1.3.3.1.1 <i>Historische achtergrond</i>	20
1.3.3.1.2 <i>Historische kaarten</i>	21

1.3.3.2	<i>Beschrijving van de gekende archeologische waarden</i>	26
1.3.4	Onderzoeksvragen vs. bureauonderzoek	28
1.4	Conclusie	30
1.5	Bibliografie	31
1.6	Lijst met afbeeldingen	32

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Titel: Archeologienota Harelbeke Nieuwstraat

Erkend archeoloog: Bart Bot OE/ERK/Archeoloog/2016/00114

Auteurs: Bart Bot

Projectcode bureauonderzoek: 2017H105

Locatiegegevens: Harelbeke Kortrijksestraat 109 & 111, Nieuwstraat 1 & 7

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: $X_{\max}$, $Y_{\max}$; $X_{\min}$, $Y_{\min}$: 75120, 171803; 75170, 171781

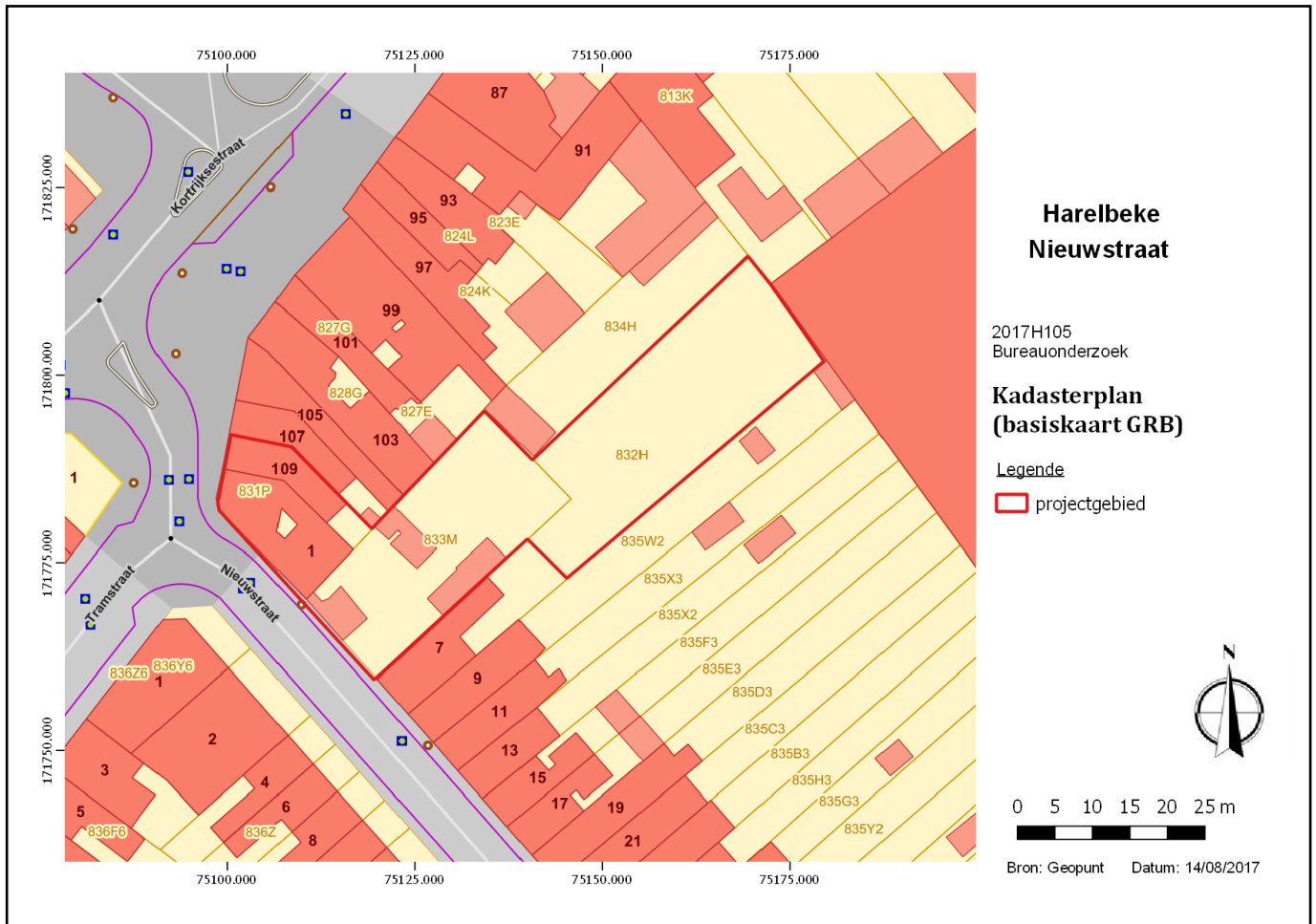
Kadastergegevens: Harelbeke, Afd. 1, Sectie A, nrs; 831r, 832h en 833m (Figuur 1)

Topgrafische kaart: Figuur 2 en 3

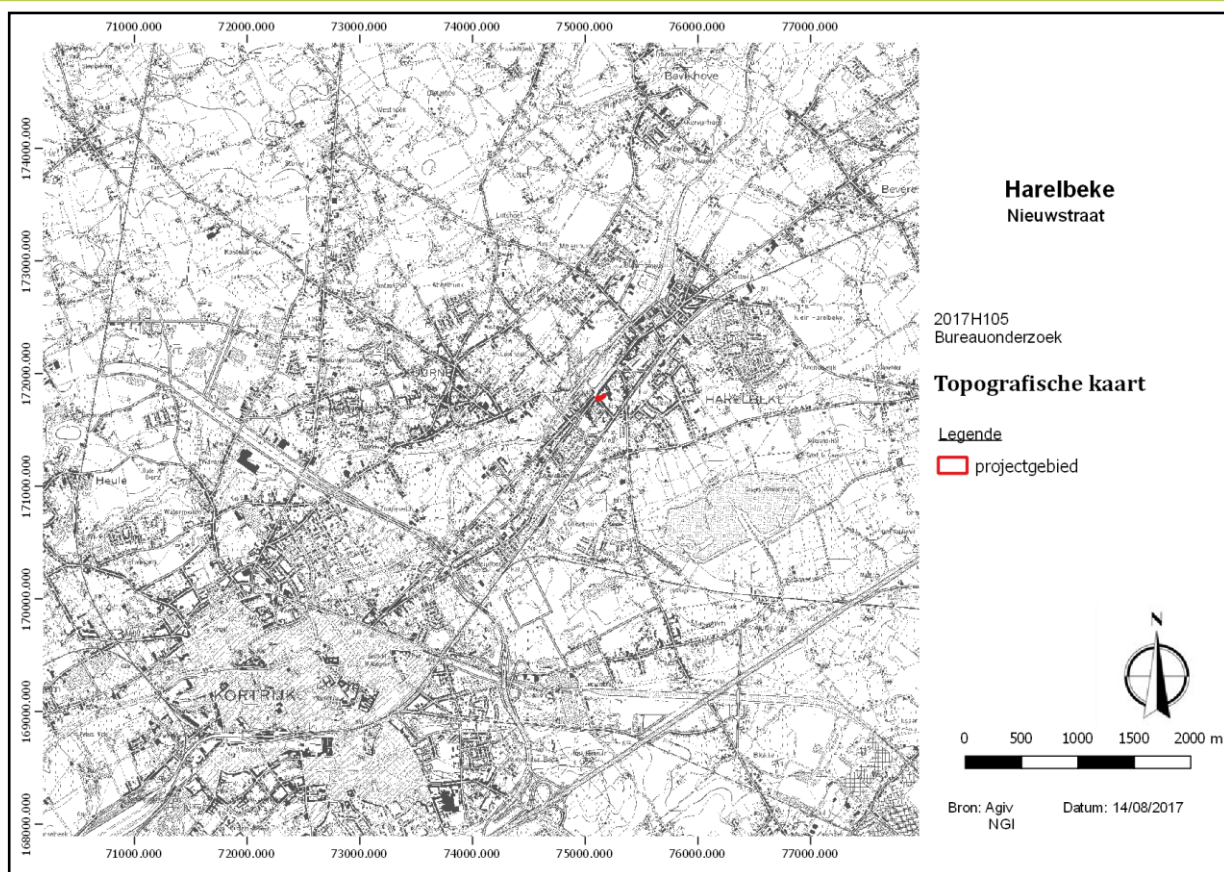
Betrokken actoren: Bart Bot

Wetenschappelijke advisering: /

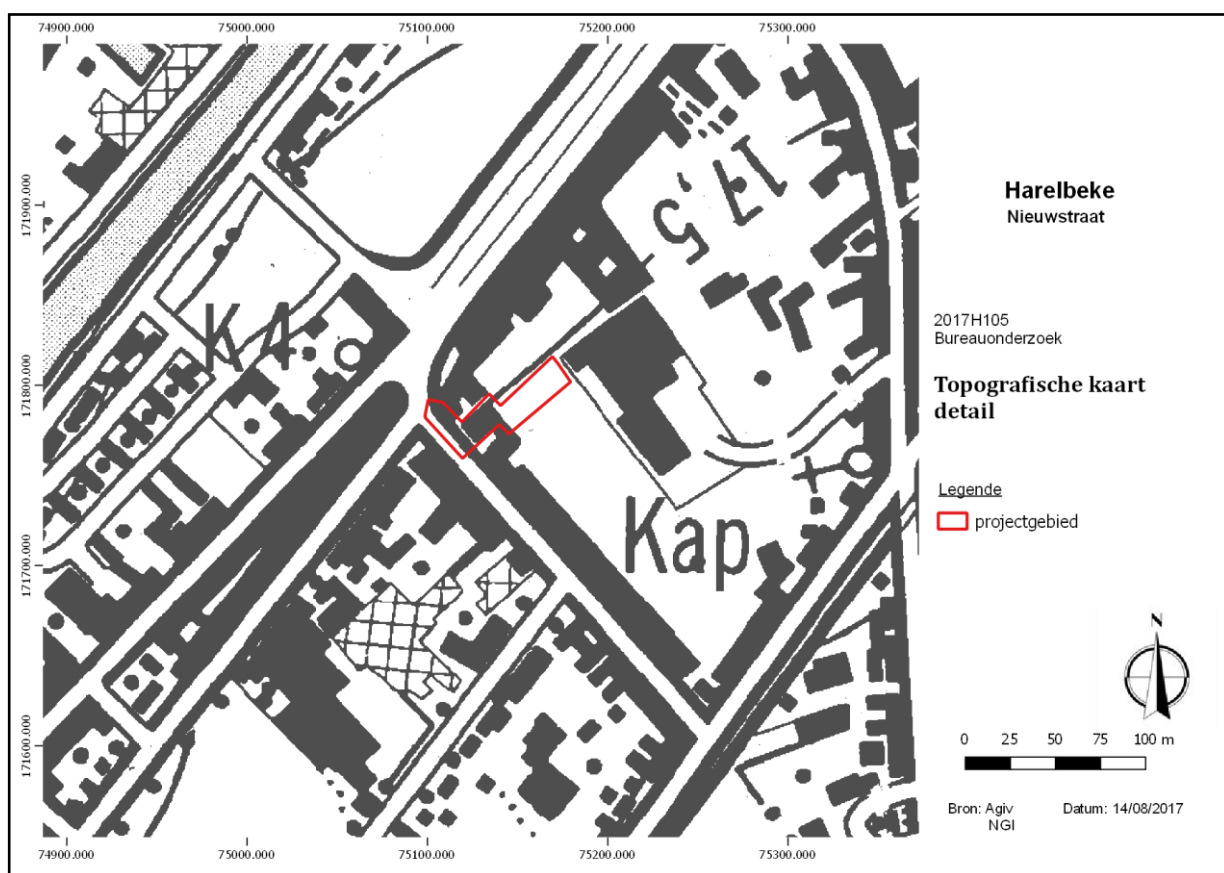
Plaats en datum: Sint-Michiels-Brugge 16/08/2017

Figuur 1 Kadasterplan met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)

Figuur 2 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (bron: AGIV & NGI)

Figuur 3 Topografische kaart (detail) met aanduiding van het plangebied. (bron AGIV & NGI)

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Onderzoekskader

Aanleiding van onderhavig bureauonderzoek is de geplande bouw van appartementen, woningen en garages ter hoogte van de Nieuwstraat te Harelbeke (Prov. West-Vlaanderen). Het projectgebied wordt in deze studie Harelbeke Nieuwstraat genoemd.

Met onderhavig bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van het projectgebied. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

- Wat is op basis van de bestaande bronnen, het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites?
- Indien niet, kan de afwezigheid van indicaties op basis van de resultaten van het bureauonderzoek verklaard worden?
- Indien wel, kan op basis van bestaande bronnen bepaald worden wat de aard, datering en bewaring is?
- Wat is de verstoringshistoriek van het plangebied en welke invloed heeft dit op het archeologisch potentieel van het terrein?
- Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site?

1.2.2 Juridische context

Het projectgebied wordt op het gewestplan aangeduid als woongebieden (code 0100). Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige aanvraag gelegen binnen een archeologische zone waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer bedraagt en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt. De totale oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 1450m². Vandaar is men verplicht een archeologienota bij de aanvraag in te dienen.

1.2.3 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein

In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied zijn vrij veel archeologische vindplaatsen gekend (cfr.1.3.3.2).

1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

1.2.5.1 Huidige toestand

Het plangebied (1450m²) is gelegen op de hoek van de Kortrijksestraat en de Nieuwstraat te Harelbeke (West-Vlaanderen). Ter hoogte van het plangebied staan enkele gebouwen. Op het perceel Kortrijksestraat en Nieuwstraat 1 staat een voormalige moskee met een oppervlakte van 160m². Ter hoogte van Kortrijksestraat 109 staat een woning met een oppervlakte van 75m². Ter hoogte van perceel 833m staan enkele bijgebouwen met samen een oppervlakte van 90m². Dit perceel is grotendeels verhard. De rest van het plangebied is braakliggend. Binnen het plangebied zijn enkele bomen aanwezig.

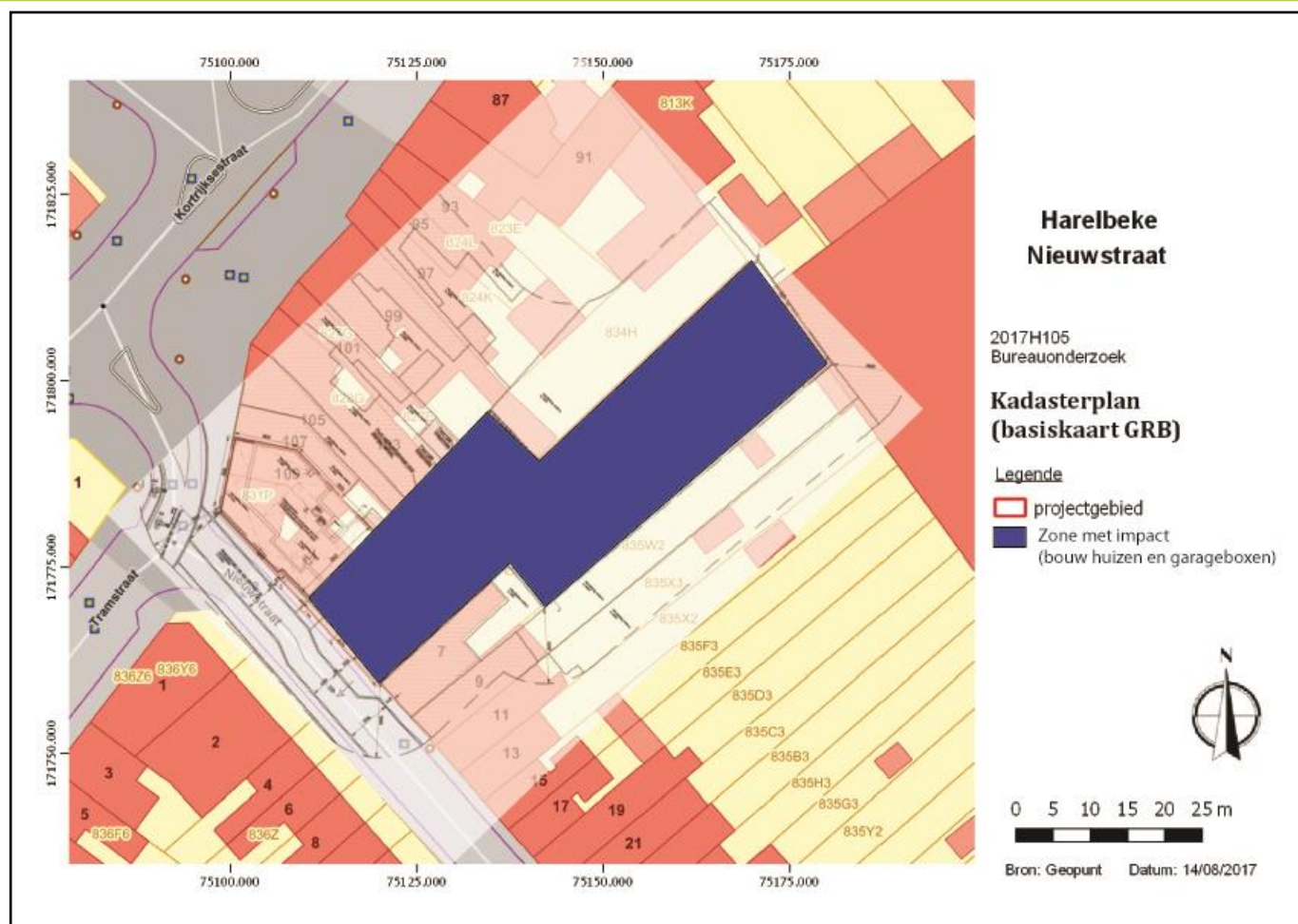
Figuur 4 Zicht op huisnummer 1 in de Nieuwstraat. (bron: google.be)

1.2.5.2 Geplande werken

Er wordt een stedenbouwkundige vergunning aangevraagd voor de afbraak van bestaande woningen en de bouw van 9 appartementen, 3 woningen en enkele overdekte parkeergarages. De appartementen worden gebouwd binnen de contouren van Nieuwstraat 1 en Kortrijksestraat 109. De drie woningen komen ten zuidoosten en aanpalend aan de appartementen te liggen. In het noordoostelijke deel van het plangebied worden 19 bovengrondse parkeergarages aangelegd met daartussen waterdoorlatende verharding. In het uiterste noorden van plangebied plant de initiatiefnemer de bouw van een overdekte staanplaats.

Figuur 5 Het plan der werken. (bron: initiatiefnemer).

Figuur 7 Impact van de werken (bron: geopunt & initiatiefnemer).

1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie

1.2.6.1 Methode

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

1.2.6.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed. Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd in functie van de aardkundige analyse van de projectlocatie:

- Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart
- Bodemgebruikerskaart

1.2.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd.

1.2.6.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties.

- Kaart van Deventer (1550)
- Kaart van Sanderus (1641-1644)
- Kaart van Ferraris (1777)
- Atlas der Buurtwegen (ca. 1840)
- Kaart Vandermaelen (1846-1854)
- Popp-kaart (19de eeuw)
- Orthofoto van 1971
- Orthofoto van 1990
- Orthofoto van 2016

Op basis van dit kaartmateriaal kan het landgebruik vanaf de 16de eeuw vastgesteld worden en de eventuele gevolgen ervan op het archeologisch bodemarchief ingeschat worden. Deze gegevens

werden aangevuld met informatie afkomstig uit archeologische en historische literatuur, daarnaast is ook gebruik gemaakt van data over de lokale toponymie en geschiedenis.

De keuze van de bronnen is gebaseerd op graad van relevantie en toegankelijkheid. Om het cultuurhistorische kader van het projectgebied in kaart te brengen, werd het kaartmateriaal beschikbaar op Geoportaal geconsulteerd.

1.2.6.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten.

1.2.6.6 Algemene wetenschappelijke advisering en advies van specialisten

Niet van toepassing.

1.3 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samen gelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem. Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.3.1 Ruimtelijke situering

Harelbeke is in het zuiden van de provincie West-Vlaanderen gelegen, aan de rivier de Leie. Naast Harelbeke-centrum behoren ook Stasegem, Bavikhove en Hulste tot het grondgebied. Harelbeke wordt in het noorden begrensd door Ingelmunster en Oostrozebeke, in het oosten door Ooigem (Wielsbeke), Beveren (Waregem) en Deerlijk, in het zuiden door Zwevegem, in het zuidwesten door Kortrijk, in het westen door Kuurne en Lendelede.

Het plangebied is 200m ten zuidoosten van de Leie gelegen, in het centrum van Harelbeke. De betreffende percelen zijn terug te vinden in het kadaster onder Harelbeke, Afd. 1, Sectie A, nrs; 831r, 832h en 833m.

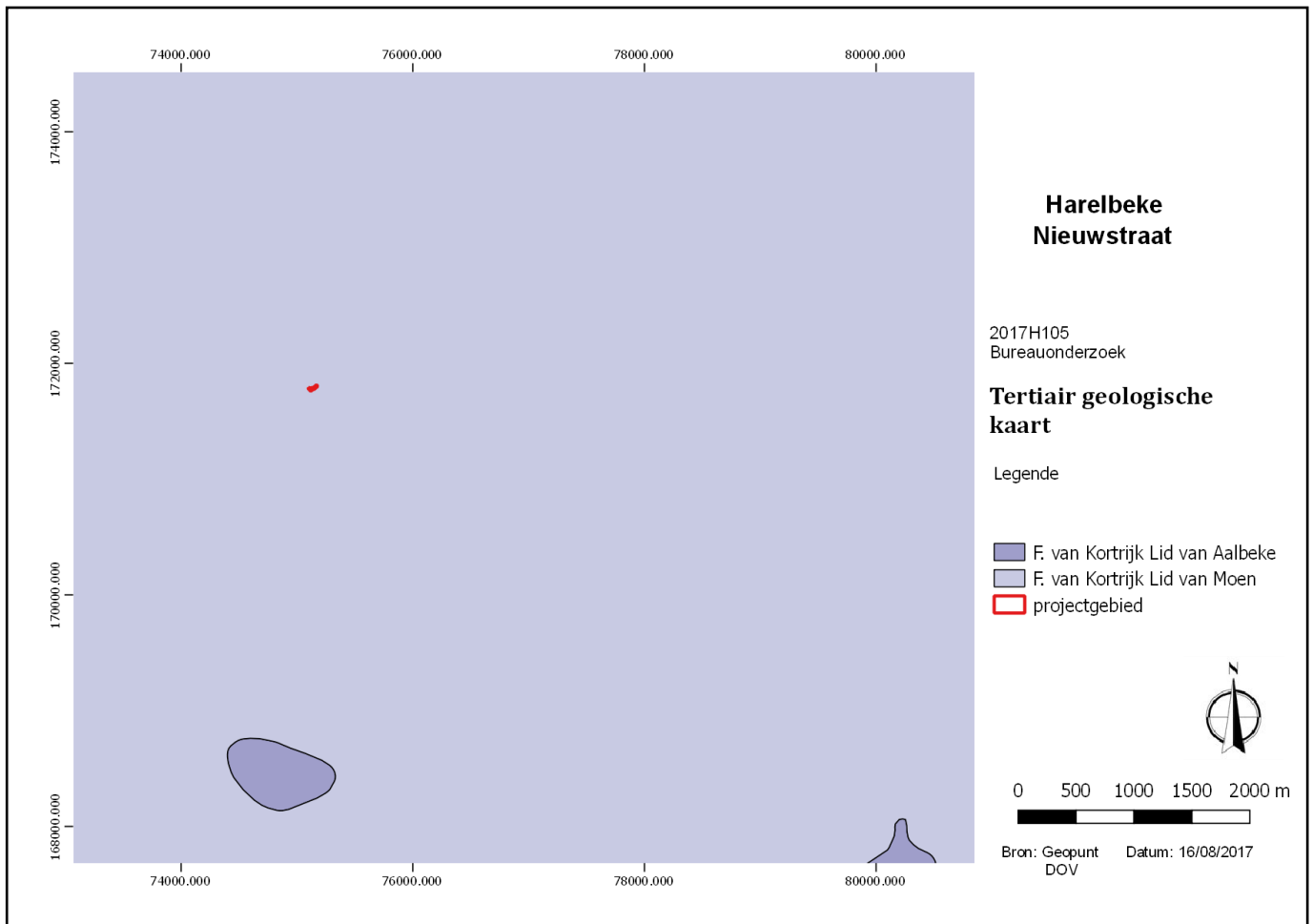
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens

De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

1.3.2.1 Geologie

1.3.2.1.1 Tertiair

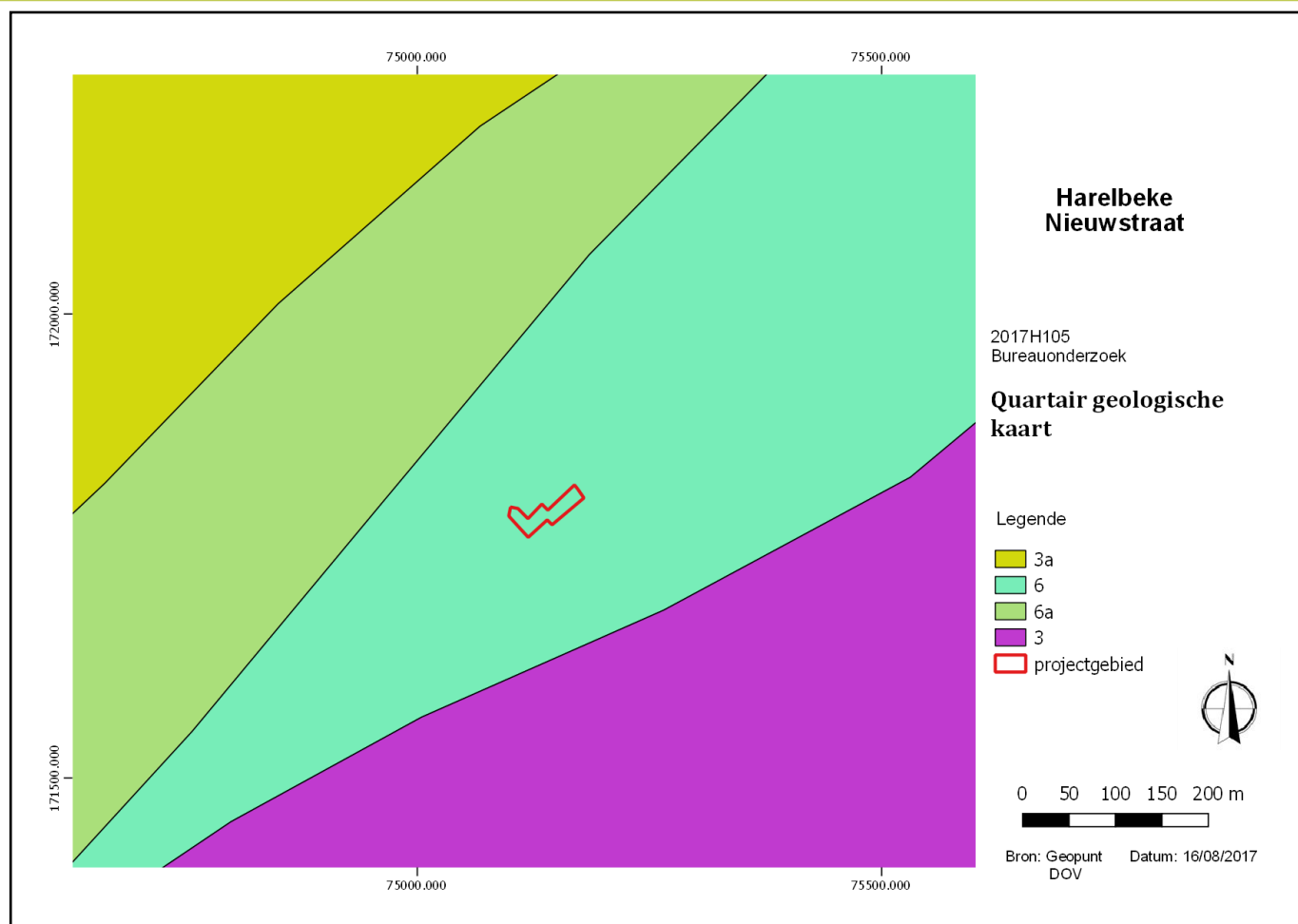
De tertiair geologische kaart geeft aan dat het plangebied gelegen is in het Lid van Moen: grijze klei tot silt.

Figuur 8 Het projectgebied aangeduid op de Tertiaire kaart (bron: geopunt en DOV).

1.3.2.1.2 Quartair

De quartaire lagen worden aangeduid als type 6 en veronderstelt dat er geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie aanwezig zijn. De Pleistocene sequentie bestaat uit fluviatiële afzettingen uit het Weichseliaan en Eemiaan (Laat-Pleistoceen).

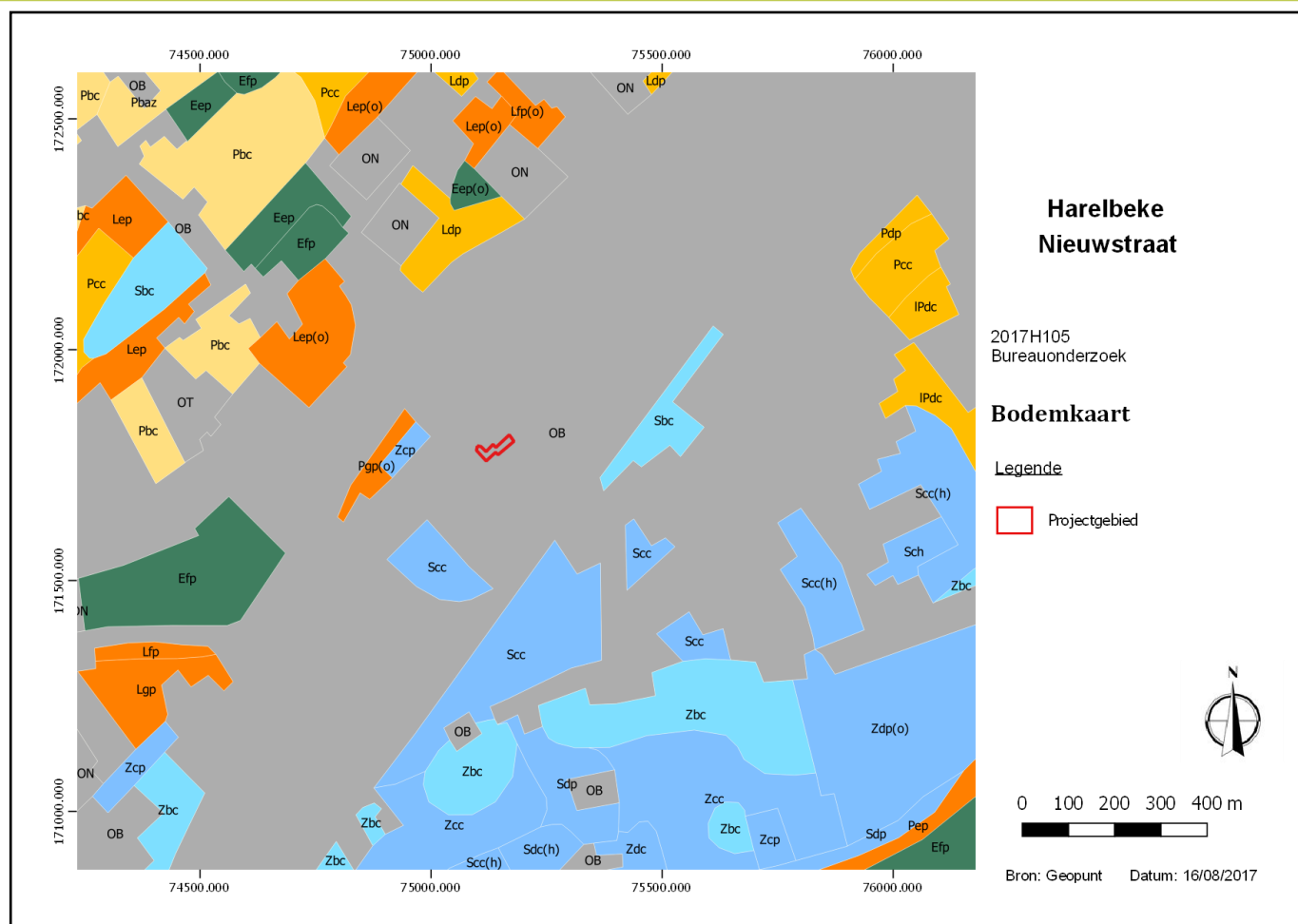

Figuur 9 Het projectgebied aangeduid op de Quartaire kaart (bron: geopunt en DOV).

1.3.2.2 Bodem

1.3.2.2.1 Bodemtypes

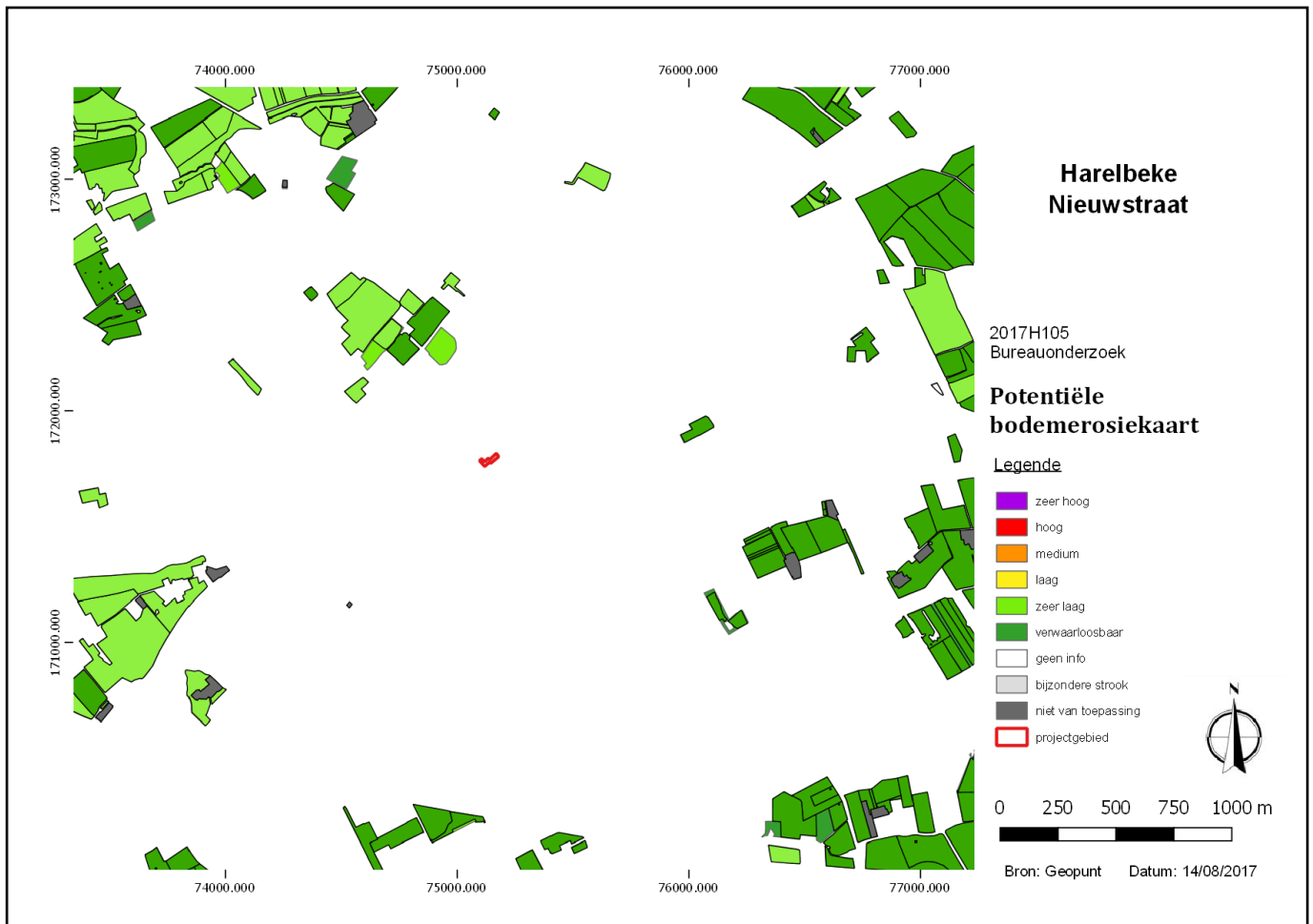
Binnen het plangebied wordt de bodem als OB aangegeven: bebouwde grond. Rondom het plangebied komen Scc gronden voor: matig droge en lemige zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. Ten westen komen Zcp en Pgp gronden voor: respectievelijk matig droge zandbodems zonder profielontwikkeling en uiterst natte lichte zandleembodems zonder profiel. Ten noorden van het plangebied wordt een Ldp grond gekarteerd: matig natte zandleembodem zonder profielontwikkeling.

Figuur 10 Het projectgebied aangeduid op de bodemkaart (bron: geopunt).

1.3.2.2.2 Bodemerosie

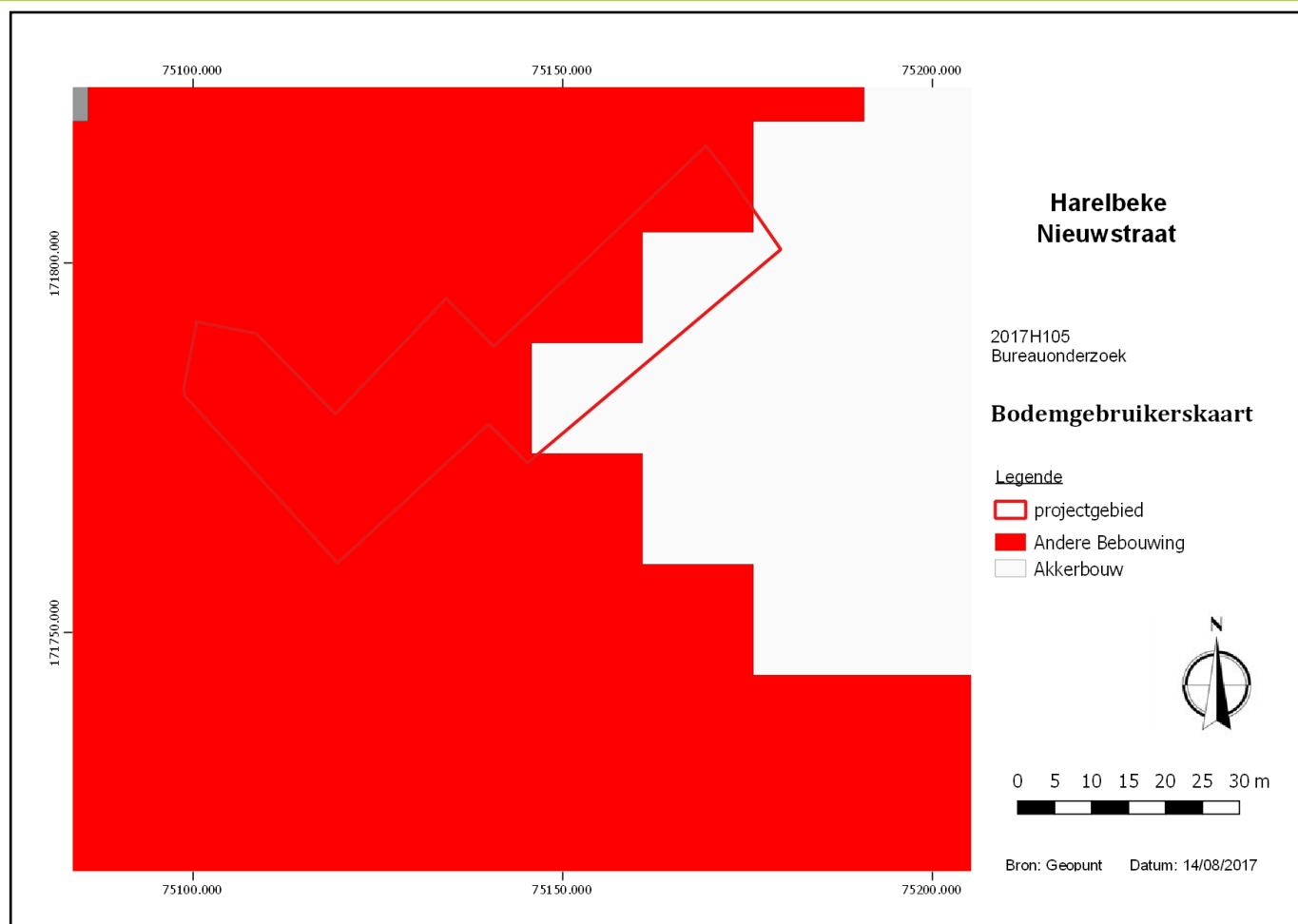
De potentiële bodemerosie van het projectgebied is zeer laag. Voor het noordelijke gedeelte van het plangebied zijn geen gegevens voorhanden.

Figuur 11 Het projectgebied aangeduid op de potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt).

1.3.2.2.3 Bodemgebruik

Het overgrote deel van het plangebied werd als andere bebouwing ingekleurd (rode kleur). Het oostelijke deel van het projectgebied is ingekleurd als akkerbouw (witte kleur).

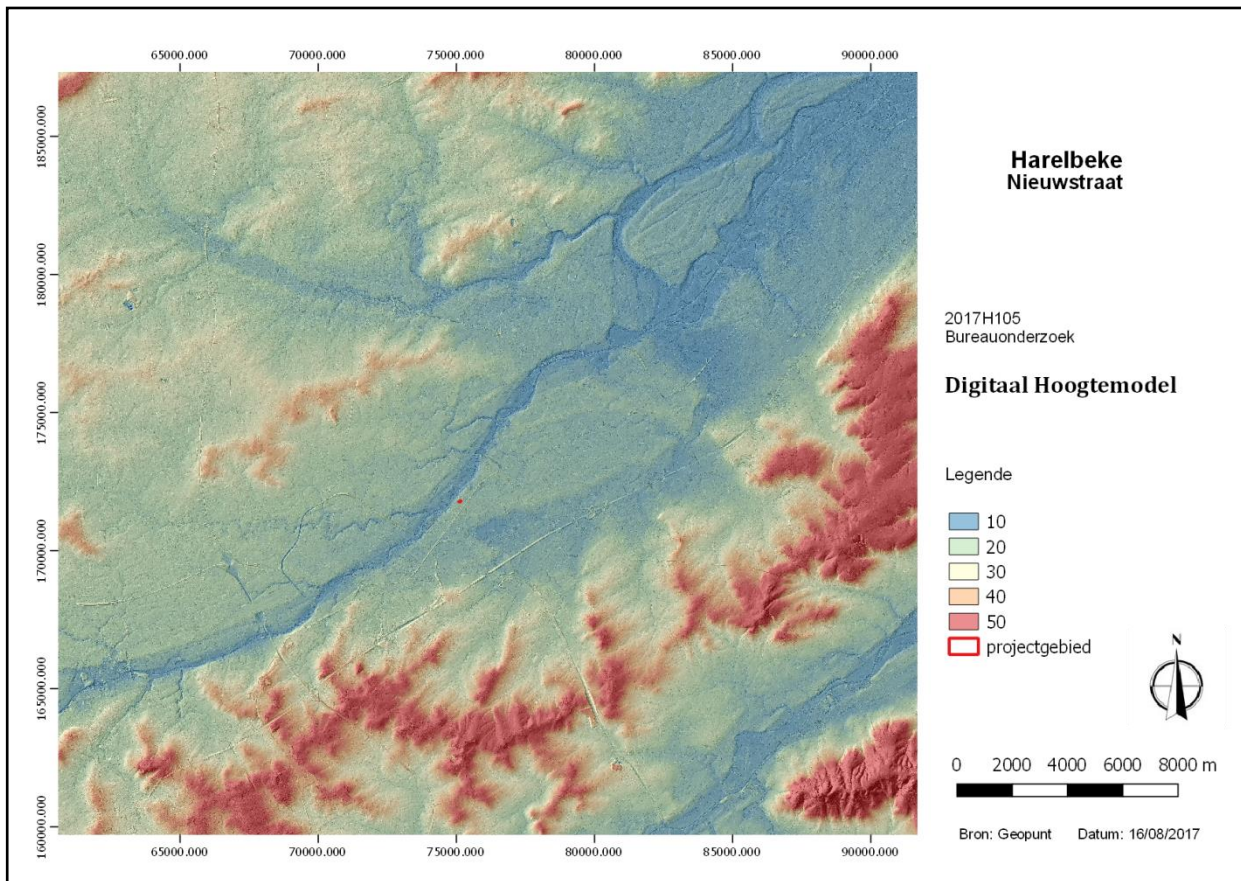
Figuur 12 Het projectgebied op de bodemgebruikerskaart (bron: geopunt).

1.3.2.3 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop

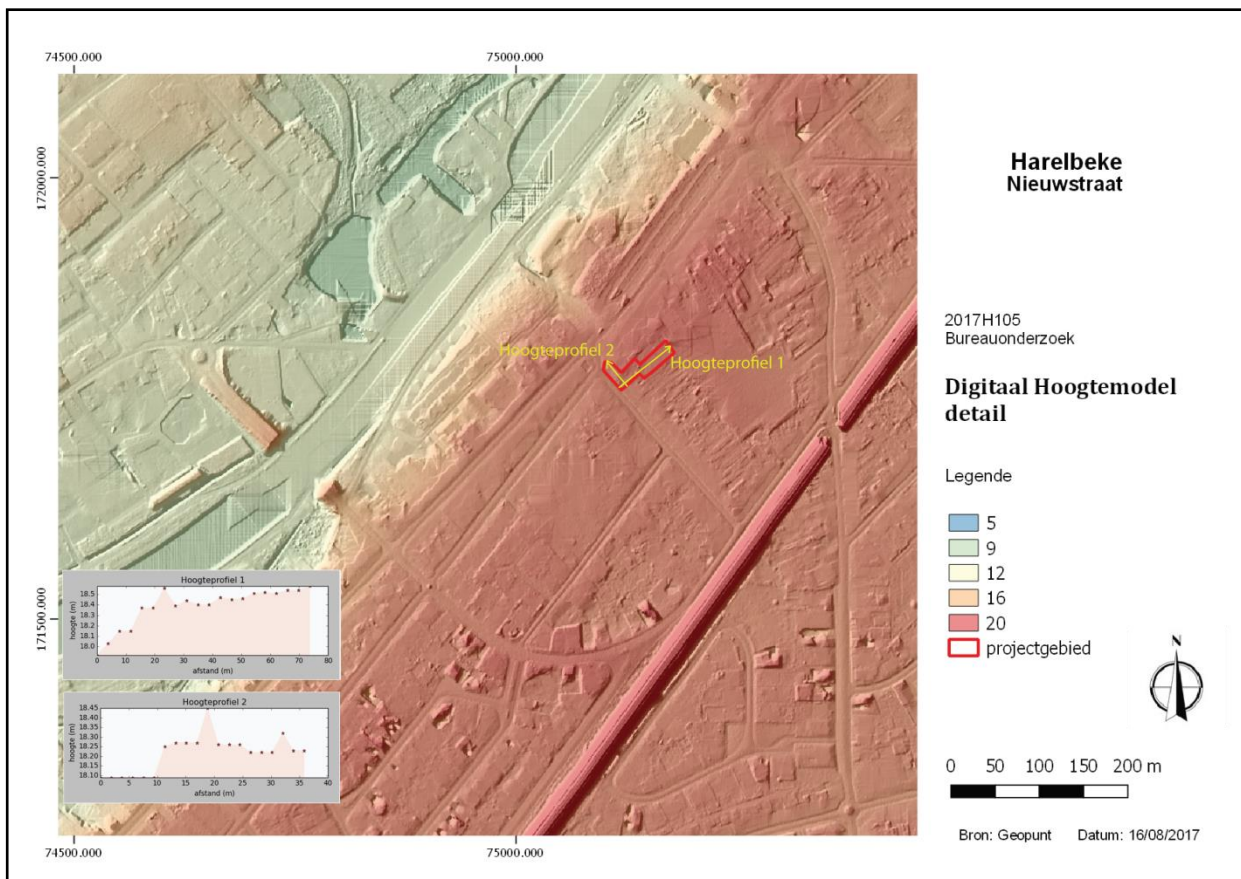
Het centrum van Harelbeke behoort fysisch-geografisch tot het Leie-Schelde-interfluvium met een noordelijke overgang naar de alluviale Leievallei. Het grondgebied wordt gekenmerkt door een zwak golvend reliëf van ca. +10m tot +25m TAW, met het hoogste punt nabij Keizershoek. De natuurlijke beekstelsels zoals deze van de Arentsbeek en Gaverbeek zijn grotendeels overwelfd en vaak kunstmatig omgeleid. Voor de stedelijke ontwikkeling betrof het landschap in Harelbeke vochtige riviergraslanden en bosfragmenten afgewisseld met licht geprononceerde kouterruggen met oorspronkelijk vruchtbaar akkerland.¹

Het projectgebied bevindt zich op de rechteroever van de Leie, in de Leievlakte. Binnen het plangebied stijgt het reliëf zwak van het zuidwesten (+17,9m TAW) richting het noordoosten (+18,6m TAW). Het zuidoost-noordwest verloop is eerder vlak.

¹ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/125008> (geraadpleegd op 16/08/17).

Figuur 13 Het projectgebied aangeduid op het DTM (bron: geopunt).

Figuur 14 Het projectgebied aangeduid op het DTM met hoogteprofielen (bron: geopunt).

1.3.3 Gekende archeologische waarden

1.3.3.1 Historisch en cartografisch onderzoek

1.3.3.1.1 Historische achtergrond²

In de omgeving van Harelbeke zijn vondsten uit de steentijden en metaaltijden gekend. In de Romeinse periode bevonden zich wellicht twee hoofdbanen op het grondgebied van Harelbeke. Het betreft de weg van Cassel naar Tongeren, die over Kortrijk en Stasegem naar Oudenaarde liep, en de Romeinse verbinding Arras-Doornik-Kortrijk-Gent, langsheen de oostelijke oever van de Leie. De stad is gelegen ten noorden van een Romeinse vicus, die zich ter hoogte van Stasegem bevond. De inplanting hiervan werd eerder door de Gavers bepaald. Op het grondgebied van de historische stadskern van Harelbeke zijn eveneens aanwijzingen voor een kleine Romeinse nederzetting. Het betreft resten van muren en twee muntschatten, waaronder één uit de 4de eeuw.

Harelbeke is ontstaan op de rechteroever van de Leie, op een zandrug langsheen de rivier. De historische bewoning heeft zich ontwikkeld langsheen de Arendsbeek waar deze in de Leie uitmondde. De oudste vermelding zou dateren uit 629, in 691 wordt de benaming Harlebecca gebruikt. Etymologisch zijn een aantal verklaarbare pistes mogelijk. Het Germaanse harula zou zandige heuvelrug betekenen, de rug werd deels door de Arendsbeek of Arelbeek afgebakend. Een andere optie is dat harel afgeleid zou zijn van akkar wat glazen betekent waardoor de benaming gezien kan worden als 'glanzende beek'. Een derde optie is dat harla een variant van har of harw zou zijn hetgeen droog, ruw of hard betekent waardoor ruwe beek een optie is. Daarnaast kan harula ook op vlasvezel wijzen, of kan harel afgeleid zijn van een persoonsnaam.

In de middeleeuwen ligt het grondgebied Harelbeke wellicht deels in het Methelawoud, dat zich uitstreckte over Beveren-Leie, Desselgem en Deerlijk, met uitlopers tot Waregem en Harelbeke. Harelbeke wordt gelinkt met de vroegste geschiedenis van het graafschap Vlaanderen. Boudewijn I, de eerste Graaf van Vlaanderen, zou afstammen van de forestiers van Harelbeke ('woudgraven', koninklijke opzichters van bossen en wouden die tot koninklijk bezit behoren): Liederik (739-817), Ingelram (817-?) en Audacer (?). Deze afstamming berust echter wellicht op een poging om Boudewijn I een meer prestigieuze dynastieke afkomst te verlenen.

Vermoedelijk is in het begin van de 9de eeuw een eerste kleine kerk opgericht zijn te Harelbeke, naar verluidt door forestier Liederik. Eind 9de eeuw zou Harelbeke als persoonlijk bezit van graaf Boudewijn II ingelijfd worden. Daarbij zou een grafelijke residentie opgericht zijn, die zich mogelijk ten oosten van de kerk bevond. Mogelijk werd deze niet veel later verwoest door invallende Noormannen. Andere bronnen melden pas een latere verwoesting in de 11de eeuw waarbij ook de kerk vernield werd in een conflict tussen de Vlaamse Graaf en de stad Kortrijk. In de eerste helft van de 10de eeuw is alleszins het bestaan van een villa van graaf Arnulf I de Grote (918-965) bekend, die vermoedelijk teruggaat op een Karolingisch kroondomein.

Een volgende, belangrijke gebeurtenis is de stichting van het Sint-Salvatorskapittel door Boudewijn V tussen 1035 en 1042, waarbij de kerk herbouwd wordt. Een eerste vermelding van de kerk en nederzetting Harelbeke wordt gedaan in 1035. Onder Boudewijn V wordt het graafschap Vlaanderen hervormd, waarbij Harelbeke wordt ingedeeld onder de kasselrij Kortrijk. Deze kasselrij is opgedeeld in vijf roeden, waaronder de roede van Harelbeke die op zijn beurt opgedeeld wordt in 18 parochies. In de 11de eeuw wordt een zwaairom in de Leie voorzien, die met balken afgesloten wordt. Langs de Leie waren ook banmolens opgetrokken.

² <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300296> en <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/125008> (geraadpleegd op 16/08/2017).

De eerste aanduiding van Harelbeke als stad gebeurt in 1153, wanneer Harelbeke vermeld wordt als oppidum. Harelbeke had een eigen schepenhuis en poortertij. De stad kende geen ommuring en strekte zich uit vanaf het punt waar een eiland in de Leie was (ongeveer huidige Schipstraatje), tot aan het punt waar de Arendsbeek in de Leie uitmondt. Ten noorden van de Arendsbeek bevond zich het grafelijk domein. Bewoning was geconcentreerd langs de weg Kortrijk-Gent.

De belangrijkste nijverheid was de lakennijverheid. In 1385 kreeg de stad een octrooi dat de productie van laken en het houden van een jaarmarkt regelde. Nog in de 14de eeuw werd het hospitaal van Harelbeke opgericht. In de 14de en ook 15de eeuw had de stad te lijden onder enkele conflicten waarbij de stad meermaals geplunderd en deels verwoest werd. In de 16de eeuw kende de stad initieel een stabiele periode, vanaf de tweede helft kreeg het te lijden onder de godsdiensttwisten en de Spaans-Staatse Oorlog die tot in de 17de eeuw doorliep. Verder in de 17de en 18de eeuw werd het gebied weer betrokken in de oorlogen van de Franse koning Lodewijk XIV. De latere 18de eeuw kent meer stabiliteit, in deze periode werden verschillende infrastructuurwerken ondernomen, zoals de aanleg van de steenweg Kortrijk-Gent. Ook in de 19de eeuw werden tal van bouwwerken ondernomen in de stad. Zo wordt onder meer de spoorwegverbinding Kortrijk-Gent aangelegd waarbij in Harelbeke een station gebouwd wordt. In de 19de eeuw heerst in Harelbeke een bloeiende handelsnijverheid.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog is Harelbeke een Etappestation. In de omgeving worden vliegvelden aangelegd. Tijdens het interbellum bloeit vooral de vlasnijverheid en bouwnijverheid door enkele steenovens. Na de Tweede Wereldoorlog breidt de stadskern uit. Buiten het centrum worden enkele nieuwe wijken opgericht. In de jaren 1970 wordt de stadskern een aantal keer sterk gewijzigd. In 1977 fusioneert Harelbeke met Bavikhove en Hulste, waarbij een deel van het grondgebied overgeheveld wordt naar Kortrijk.

1.3.3.1.2 Historische kaarten

De oudste raadpleegbare kaart betreft de kaart van Jacob van Deventer (ca. 1550). Op deze kaart is een bebouwd centrum te zien langs een weg (Kortrijk – Gent) op de rechteroever van de Leie. Het plangebied ligt vermoedelijk in de onbebouwde zone. Op het plan van Sanderus (1641-1644) is er minder bebouwing aanwezig. Het plangebied bevindt zich vermoedelijk ter hoogte of meer waarschijnlijk net ten zuiden van enkele huisjes gelegen langs de weg (Kortrijk – Gent). De projectie op de kaart van Ferraris (1777) toont aan dat er in die periode geen bebouwing aanwezig was binnen het plangebied. Het plangebied was namelijk in gebruik als akkerland. De projectie op de Atlas der Buurtwegen is waarschijnlijk niet nauwkeurig en moet meer naar het noordoosten worden verschoven. Binnen het plangebied zijn enkele gebouwen aanwezig. De kaart Vandermaelen en Popp-kaart bevestigen dat er bebouwing aanwezig was ter hoogte van het plangebied. De orthofoto van 1971 is niet van een goede kwaliteit. Op de foto's uit 1990 en 2016 staat het projectgebied afgebeeld zoals de huidige toestand.

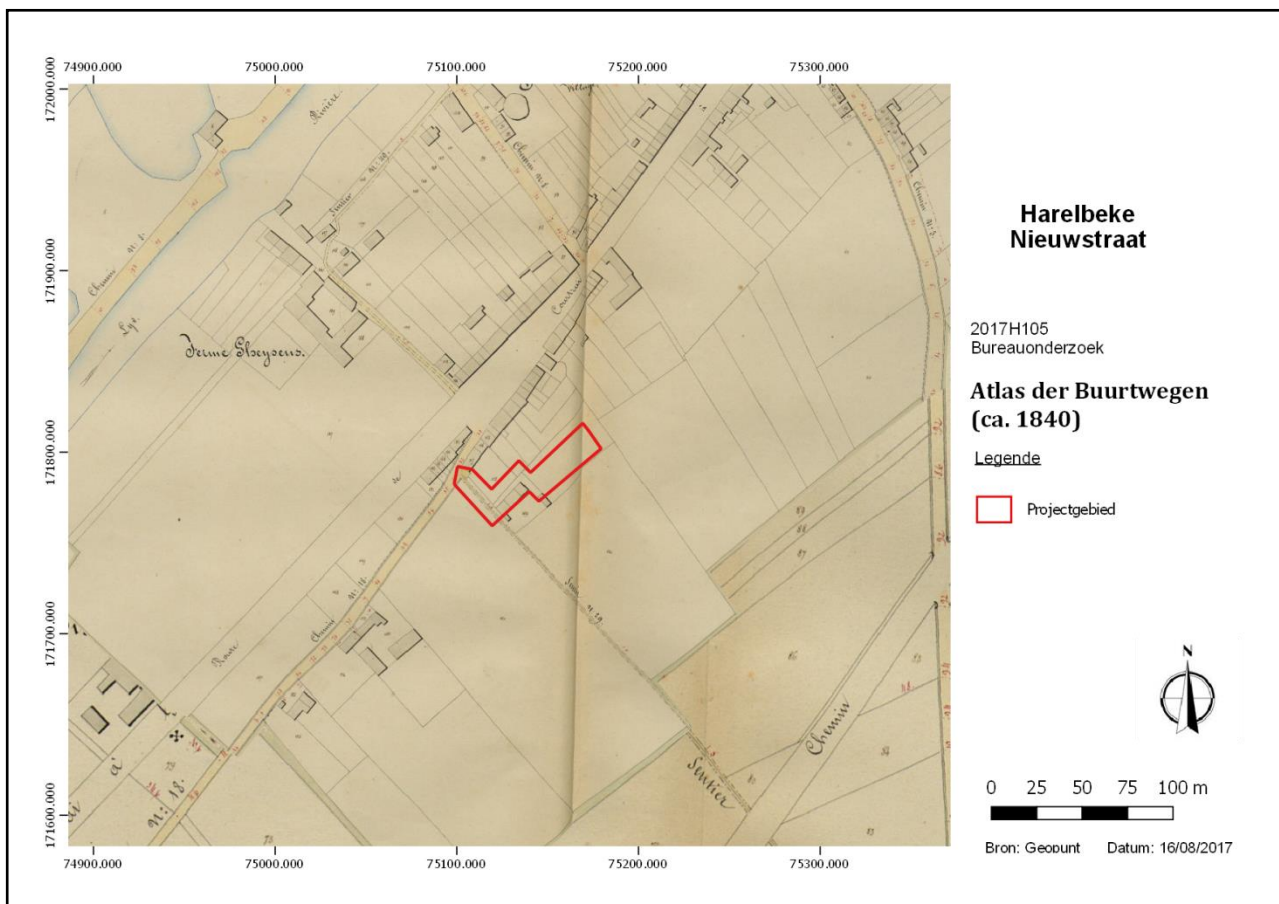
Figuur 15 Het plangebied (rode cirkel bij benadering) aangeduid op de kaart van Jacob van Deventer (1550) (bron: <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000043514&page=1>).

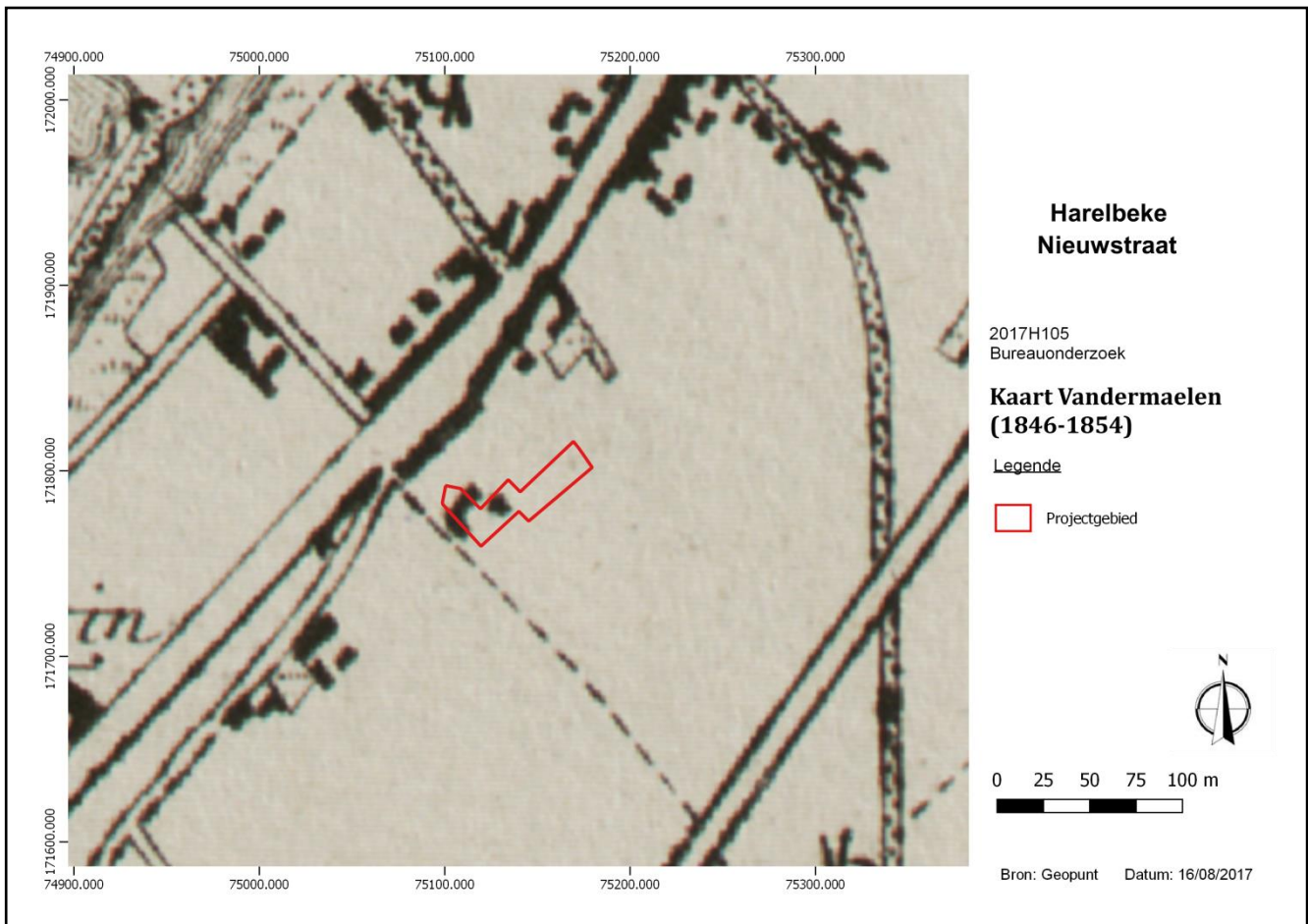
Figuur 16 Het projectgebied aangeduid op de kaart van Sanderus (1641-1644) (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Harelbeke#/media/File:Harelbeke_-_Sanderus.jpg).

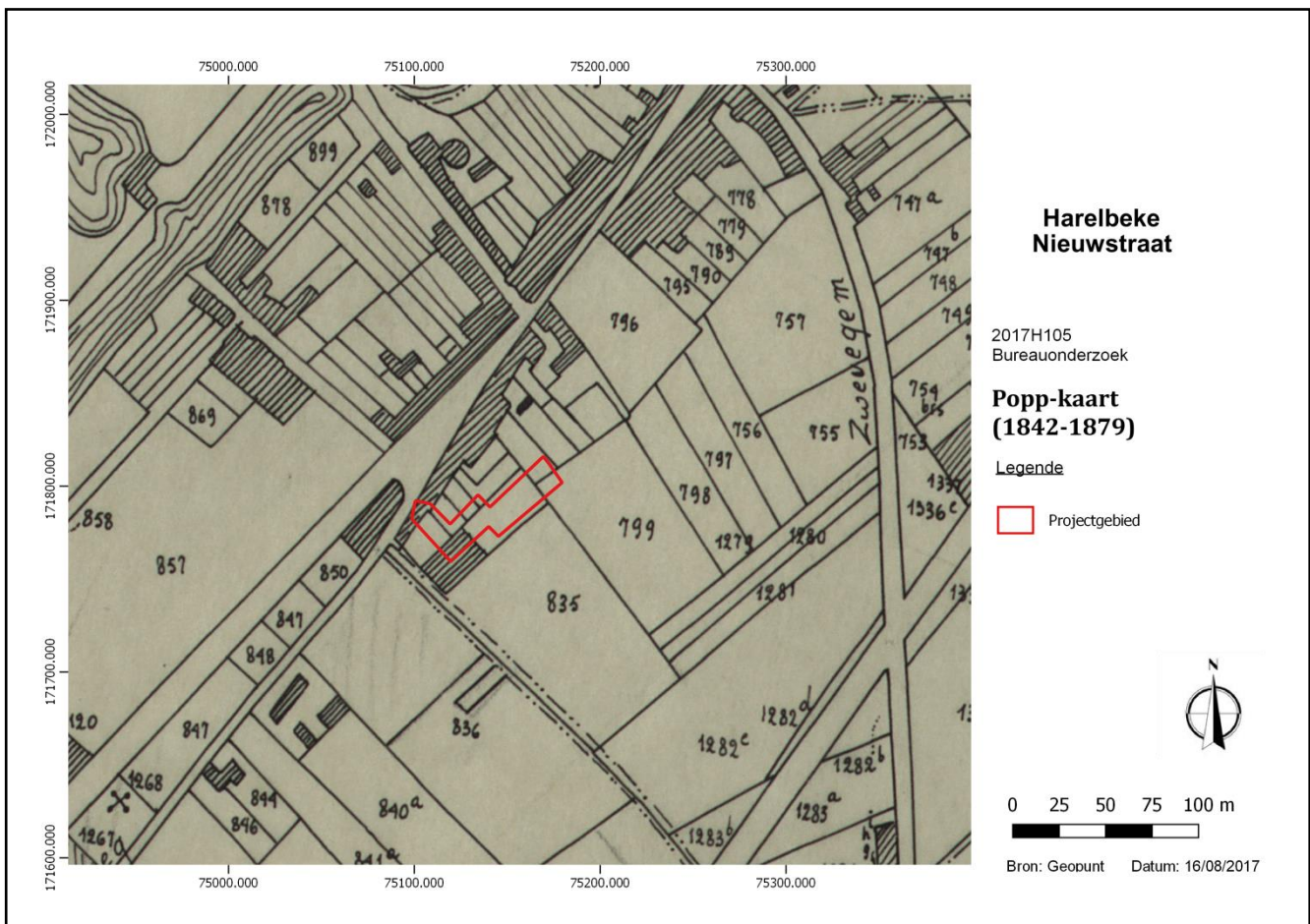
Figuur 17 Uitsnede uit de kaart van Ferraris (1777). (bron: geopunt)

Figuur 18 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) (bron: geopunt)

Figuur 19 Uitsnede uit de kaart Vandermaelen (1846-1854) (bron: geopunt)

Figuur 20 Uitsnede uit Popp-kaart (1842-1879) (bron: geopunt).

Figuur 21 Orthofoto uit 1971 (bron: geopunt).

Figuur 22 Orthofoto uit 1990 (bron: geopunt).

Figuur 23 Orthofoto uit 2016 (bron: geopunt).

1.3.3.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden

Voor het onderzoeksgebied werden in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed in de nabije omgeving volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld. De voornaamste sites zullen aangehaald worden.

Steentijden

Tijdens opgravingen aan de Gavermeersen (ID 76060) werden vondsten uit het epi-paleolithicum (Laat-Tjongeriaan) en vroeg-mesolithicum gedaan.³ Ter hoogte van Collegewijk (ID 76592) werden neolithische artefacten aangetroffen.⁴ Ten noorden van het gehucht Stasegem (ID 74670) werden eveneens vondsten uit het neolithicum gedaan.⁵ Net ten noordwesten van het plangebied, ter hoogte van Ten Overakker (ID 75118), werden in afvalkuilen artefacten uit het mesolithicum gevonden.

³ CROMBE Ph. 1998.

⁴ CASSEYAS, C. 1991.

⁵ DESITTERE M. 1970.

Metaaltijden

Net ten noordwesten van het plangebied werd een zwaard behorend tot de Karpertong-variant (met greeptong), van het type Huelva uit de late bronstijd gevonden.⁶ Ter hoogte van de Najaarsweg (ID 207026) werd tijdens een archeologische prospectie een kuil met handgevormd aardewerk gevonden.⁷

Romeinse periode

Ter hoogte van de Zandberg (ID 71089) werden verschillende vondsten gedaan die met Romeinse bewoning in verband kunnen gebracht worden.⁸ Stenen onderbouw werd aangetroffen ter hoogte van Olmenlaan III (ID 70338)⁹. Ter hoogte van Molhoek (ID 77317) werden Romeinse bewoningssporen aangetroffen alsook enkele brandrestengraven.¹⁰ Ter hoogte van Heerbaan II (ID 71092) werden twee waterputten en een vlakgraf aangetroffen.¹¹ Ter hoogte van de Schipstraat (ID 157257) werd een muntschat aangetroffen.

Middeleeuwen

Tijdens onderzoek aan de Sint-Salvatorkerk (ID 75802) werd aangetoond dat de crypte uit het midden van de 10de eeuw dateert. Ten noorden van de kerk (ID 76510) werden de funderingen van het middeleeuwse kapittelgebouw blootgelegd. Bij een in 2011 uitgevoerd proefsleuvenonderzoek tussen de Twee-Bruggenstraat en de Kortrijkstraat, ten noordoosten van het plangebied, werden enkele grachten aangesneden die in de 13de-14de eeuw gedateerd kunnen worden (CAI ID 159929). Eén gracht kan in de metaaltijden gedateerd worden daar deze bronstijd-ijzertijd aardewerk bevatte.¹² In 1973-1974 werd bij de heraanleg van de markt en Marktstraat een archeologische werfopvolging ondernomen (CAI ID 156380). Er werd een bijna ononderbroken profiel aangetroffen dat bestond uit een opeenvolging van puin-, brand- en afvallagen die vanaf de 14de eeuw te dateren waren en teruggevonden was volgens dezelfde oriëntatie van de Marktstraat. Dit wijst op het de ontwikkeling van de nederzetting langs een bestaande weg, die mogelijk zou teruggaan tot de Romeinse periode. Uit het onderzoek bleek ook dat de vallei van de Arendsbeek (omtrekt Marktplaats, Leiestraat, Gentsesteenweg) vanaf de 14de eeuw geleidelijk opgevuld werd met grote massa's puin en afval. Onder deze pakketten bevond zich een uitgebreide palenconcentratie.¹³

Net ten zuiden van het projectgebied, ter hoogte van de Tramstraat (ID 157253), werden enkele afvalputten en beerputten uit de middeleeuwen aangetroffen.¹⁴

⁶ BRANDHERM, D. & WARMENBOL, E. 2008.

⁷ PIETERS T. 2013.

⁸ DESPRIET Ph. 1975.

⁹ DESPRIET Ph. 1980.

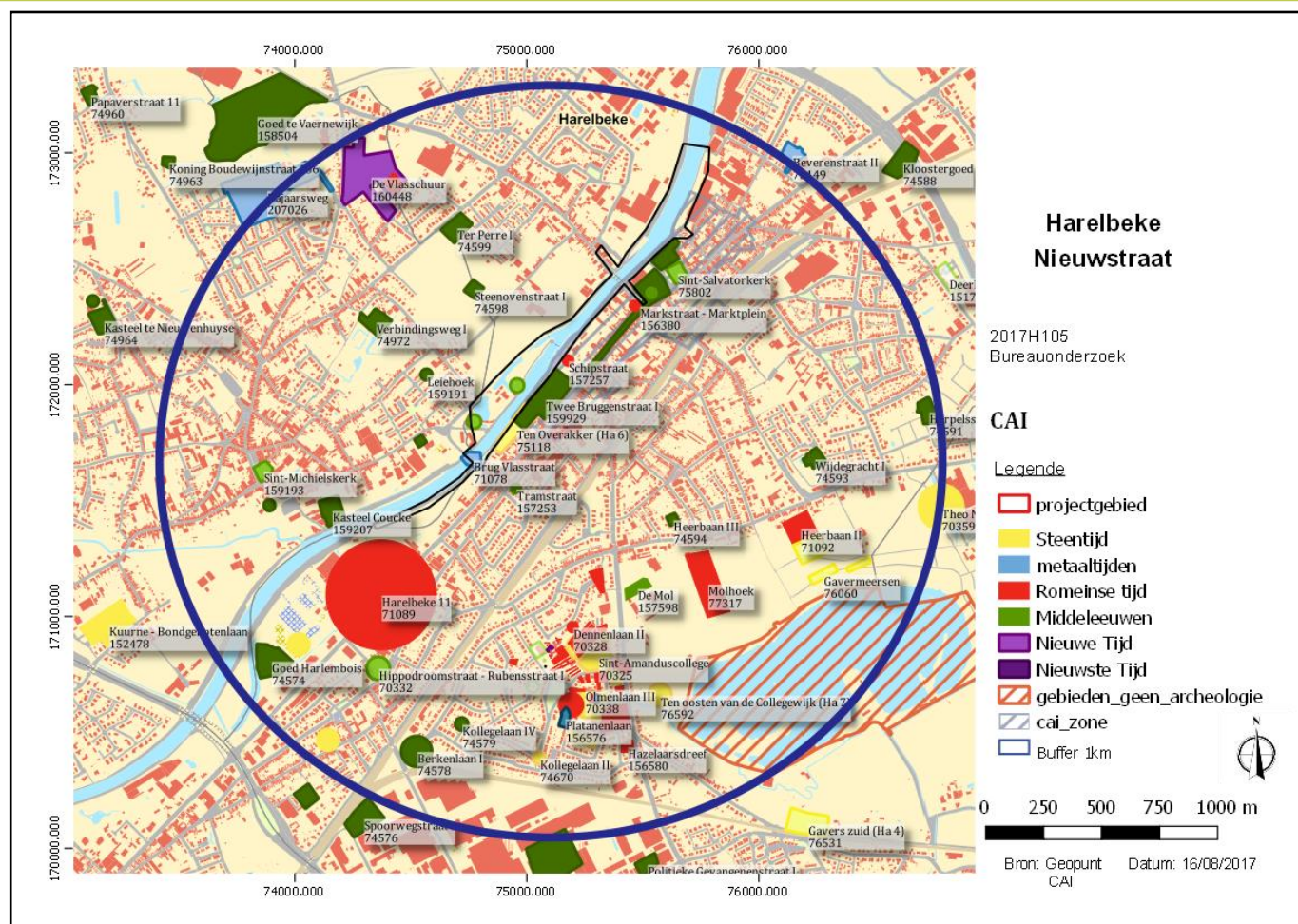
¹⁰ FERFERS F. 2008.

¹¹ MATTON, A. & FERFERS, F. 1993.

¹² COX L. 2011.

¹³ OOGHE R., DEBRABANDERE F., DESPRIET P. 1979.

¹⁴ Ibidem.

Figuur 24 CAI kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: geopunt & CAI).

1.3.4 Onderzoeksvragen vs. bureauonderzoek

Wat is, op basis van de bestaande bronnen, het archeologisch potentieel van het projectgebied? Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites?

Het archeologisch potentieel van het plangebied is vrij groot, gezien de ligging in het centrum van Harelbeke binnen een archeologisch vastgestelde zone. Zowel voor de Romeinse periode als de middeleeuwen kent Harelbeke immers een groot archeologisch potentieel. Daarnaast zijn sporen van oudere perioden in de omgeving aanwezig.

Indien niet, kan de afwezigheid van indicaties op basis van de resultaten van het bureauonderzoek verklaard worden?

NVT

Indien wel, kan op basis van bestaande bronnen bepaald worden wat de aard, datering en bewaring is?
Zie hoger.

Wat is de verstoringshistoriek van het plangebied en welke invloed heeft dit op het archeologisch potentieel van het terrein?

Binnen het plangebied staan enkele huizen die het plangebied verstoord zullen hebben. Ook enkele bijgebouwen zullen de ondergrond licht verstoord hebben.

Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief?

Ter hoogte van de appartementsgebouwen en de huizen wordt een grote impact op de bodem verwacht. Het graven van funderingen en de aanleg van nieuwe nutsleidingen zullen de ondergrond ernstig verstoren. Ter hoogte van de parkeerplaatsen wordt enige impact verwacht. Het afgraven van de grond en het rijden van zwaar verkeer over deze grond kunnen de ondergrond verstoren. Ook de aanleg van de funderingen voor de garageboxen zal de ondergrond verstoren.

Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site?

Gezien nog niet veel kennis aanwezig is over de ontwikkeling van Harelbeke is de potentiële archeologische kenniswinst groot.

1.4 Conclusie

Aanleiding van onderhavig bureauonderzoek is de geplande bouw van appartementen, woningen en garages ter hoogte van de Nieuwstraat te Harelbeke (Prov. West-Vlaanderen). Het projectgebied wordt in deze studie Harelbeke Nieuwstraat genoemd.

Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige aanvraag gelegen binnen een archeologische zone waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer bedraagt en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt. De totale oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 1450m². Vandaar is men verplicht een archeologienota bij de aanvraag in te dienen.

Het plangebied (1450m²) is gelegen op de hoek van de Kortrijksestraat en de Nieuwstraat te Harelbeke (West-Vlaanderen). Ter hoogte van het plangebied staan enkele gebouwen.

Er wordt een stedenbouwkundige vergunning aangevraagd voor de afbraak van bestaande woningen en de bouw van 9 appartementen, 3 woningen en enkele overdekte parkeergarages. De appartementen worden gebouwd binnen de contouren van Nieuwstraat 1 en Kortrijksestraat 109. De drie woningen komen ten zuidoosten en aanpalend aan de appartementen te liggen. In het noordoostelijke deel van het plangebied worden 19 bovengrondse parkeergarages aangelegd met daartussen waterdoorlatende verharding. In het uiterste noorden van plangebied plant de initiatiefnemer de bouw van een overdekte staanplaats. Ter hoogte van de appartementsgebouwen en de huizen wordt een grote impact op de bodem verwacht. Het graven van funderingen en de aanleg van nieuwe nutsleidingen zullen de ondergrond ernstig verstoren. Ter hoogte van de parkeerplaatsen wordt enige impact verwacht. Het afgraven van de grond en het rijden van zwaar verkeer over deze grond kunnen de ondergrond verstoren. Ook de aanleg van de funderingen voor de garageboxen zal de ondergrond verstoren.

Het archeologisch potentieel van het plangebied is vrij groot, gezien de ligging in het centrum van Harelbeke binnen een archeologisch vastgestelde zone. Zowel voor de Romeinse periode als de middeleeuwen kent Harelbeke immers een groot archeologisch potentieel. Daarnaast zijn sporen van oudere perioden in de omgeving aanwezig. Gezien nog niet veel kennis aanwezig is over de ontwikkeling van Harelbeke is de potentiële archeologische kenniswinst groot. De te nemen maatregelen worden besproken in deel 2.

1.5 Bibliografie

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2016
- AGIV
- CARTESIUS
- DOV Vlaanderen
- Geoportaal
- Geopunt
- Kaart en Huis Brugge
- Wikipedia

- BRANDHERM, D. & WARMENBOL, E. 2008, The carp's-tongue sword discovered in Harelbeke (Western Flanders, Belgium). Reassessing an old find., *Lunula. Archaeologia Protohistorica* XVI, 43-47.
- CASSEYAS, C. 1991, *Steentijd in zuidelijk West-Vlaanderen*. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven.
- COX L. 2012. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Harelbeke, Tweebruggenstraat ("Westwijk")*, BAAC Vlaanderen Rapport 16
- CROMBE Ph., 1998, The Mesolithic in Northwestern Belgium: recent excavations and surveys, in: *BAR International Series*, 716.
- DESITTERE M. 1970. Laatneolithisch aardewerk uit Harelbeke-Stasegem (West-Vlaanderen), *Helinium X*, 1, pp. 31-38.
- DESPRIET Ph. 1975, Romeins Harelbeke, in: *De Leiegouw* jg. XVII, afl. 1-2, p. 195-212.
- DESPRIET Ph. 1980, Het Oudheidkundig Bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1978, in: *De Leiegouw*, jg. XXII, afl. 4, p. 359-376.
- FERFERS F. 2008, *Rapport archeologische prospectie, De Molhoek* 04-06 juli 2008.
- MATTON, A. & FERFERS, F. 1993, *Harelbeke in de Romeinse tijd*, Harelbeke.
- OOGHE R., DEBRABANDERE F., DESPRIET P. 1979. Harelbeke, *Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 1*, Kortrijk
- PIETERS T. 2013, *Archeologisch vooronderzoek Kuurne Najaarsweg*, Ruben Willaert rapport 128, Sijsele.

1.6 Lijst met afbeeldingen

Figuur 1 Kadasterplan met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)	4
Figuur 2 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (bron: AGIV & NGI)	5
Figuur 3 Topografische kaart (detail) met aanduiding van het plangebied. (bron AGIV & NGI)	5
Figuur 4 Zicht op huisnummer 1 in de Nieuwstraat. (bron: google.be)	7
Figuur 5 Het plan der werken. (bron: initiatiefnemer).	8
Figuur 6 Projectie van een uitsnede van het plan der werken op het kadasterplan (bron: geopunt & initiatiefnemer).	9
Figuur 7 Impact van de werken (bron: geopunt & initiatiefnemer).	10
Figuur 8 Het projectgebied aangeduid op de Tertiaire kaart (bron: geopunt en DOV).	14
Figuur 9 Het projectgebied aangeduid op de Quartaire kaart (bron: geopunt en DOV).	15
Figuur 10 Het projectgebied aangeduid op de bodemkaart (bron: geopunt).	16
Figuur 11 Het projectgebied aangeduid op de potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt).	17
Figuur 12 Het projectgebied op de bodemgebruikerskaart (bron: geopunt).	18
Figuur 13 Het projectgebied aangeduid op het DTM (bron: geopunt).	19
Figuur 14 Het projectgebied aangeduid op het DTM met hoogteprofielen (bron: geopunt).	19
Figuur 15 Het plangebied (rode cirkel bij benadering) aangeduid op de kaart van Jacob van Deventer (1550) (bron: http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000043514&page=1).	22
Figuur 16 Het projectgebied aangeduid op de kaart van Sanderus (1641-1644) (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Harelbeke#/media/File:Harelbeke_-_Sanderus.jpg).	22
Figuur 17 Uitsnede uit de kaart van Ferraris (1777). (bron: geopunt)	23
Figuur 18 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) (bron: geopunt)	23
Figuur 19 Uitsnede uit de kaart Vandermaelen (1846-1854) (bron: geopunt)	24
Figuur 20 Uitsnede uit Popp-kaart (1842-1879) (bron: geopunt).	24
Figuur 21 Orthofoto uit 1971 (bron: geopunt).	25
Figuur 22 Orthofoto uit 1990 (bron: geopunt).	25
Figuur 23 Orthofoto uit 2016 (bron: geopunt).	26
Figuur 24 CAI kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: geopunt & CAI).	28